

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף טז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף טז

בימי רבי דוסא בן הרכינס הותרה צרת הבת

מבואר בברייתא שבימיו של רבי דוסא בן הרכינס הותרה צרת הבת לאחים כדעת בית שמאי, והיה הדבר על פי הוראת יונתן אחיו של רבי דוסא, שהיה מתלמידי בית שמאי, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ולמדנו מכאן, שעשו בית שמאי כדבריהם.

החכמים באים לרבי דוסא בן הרכינס

נתבאר, שבימי רבי דוסא בן הרכינס, התירו את צרת הבת לאחים. ואמרו שהיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה, וסבורים חכמים שהוא התירה. ועיניו קמו, כלומר עמדו מלראות, ולא בא לבית המדרש שיוכלו לשאול אותו, ולפיכך רצו לשלוח אליו חכמים שיודיעו אותו.

אמרו, מי ילך ויודיעו? אמר להם רבי יהושע, אני אלך. ואחריו מי? רבי אלעזר בן עזריה. ואחריו מי? רבי עקיבא.

הלכו ועמדו על פתח ביתו, נכנסה שפחתו, אמרה לו, רבי, חכמי ישראל באים אצלך. אמר לה, יכנסו. ונכנסו.

תפסו רבי דוסא לרבי יהושע, והושיבהו על מטה של זהב.

אמר לו רבי יהושע לרבי דוסא, רבי, אמור לתלמידך אחר וישב. שאל רבי דוסא, מי הוא? ענה לו רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה.

אמר על כך רבי דוסא, ויש לו בן לעזריה חברנו? קרא עליו המקרא הזה, "נַעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֶם" (תהלים ל"ז כ"ה), תפסו, והושיבו על מטה של זהב.

חזר ואמר לו רבי יהושע לרבי דוסא, רבי, אמור לתלמידך אחר וישב. שאל רבי דוסא, ומי הוא? ענה לו רבי יהושע, עקיבא בן יוסף.

אמר לו רבי דוסא לרבי עקיבא, אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו, שב בני שב, כמותך ירבו בישראל.

מי התיר את צרת הבת

התחילו החכמים מסבבים את רבי דוסא בן הרכינס בהלכות, עד שהגיעו לצרת הבת.

אמרו לו, צרת הבת מה דינה? והשיב, מחלוקת בית שמאי ובית הלל. חזרו ושאלו, הלכה כדברי מי? והשיב הלכה כבית הלל.

אמרו לו, והלא משמך אמרו הלכה כבית שמאי. אמר להם, בשם מי שמעתם שמועה זו, בשם דוסא, או בשם בן הרכינס? והשיבו לו, חיי רבי, סתם שמענו, כלומר בן הרכינס סתם, ושמו לא הוזכר.

אמר להם, אח קטן יש לי, בכור שטן הוא, כלומר חריף ועומד על שמועה, ועושה מעשה ואינו שב משמועתו לעשות כרבים, ויונתן שמו, והוא מתלמידי שמאי, והזהרו שלא יקפח אתכם בהלכות, לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת, אבל אין הדין עמו.

שכן מעיד אני עלי שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר שלשה דברים. (א) צרת הבת אסורה. (ב) עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. (ג) ומקבלים גרים מן הקרדוויים ומן התרמודים. ושתי עדויות אחרונות יתבארו בעזה"י להלן.

כשנכנסו, נכנסו בפתח אחד, כשיצאו, יצאו בשלשה פתחים.

יונתן בן הרכינס מנצח את רבי עקיבא

פגע בו יונתן בן הרכינס ברבי עקיבא, והקשה לו קושיותיו, והעמידו, כלומר לא היה לרבי עקיבא תשובה להשיבו.

אמר לו, אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף טז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

העולם ועד סופו, אשריך שזכית לשם, ועדיין לא הגעת לרועי בקר. אמר לו רבי עקיבא, ואפילו לרועי צאן.

עמון ומואב בשביעית

בארץ ישראל שנתקדשה, שש שנים עבודת

האדמה מותרת, ובשנה השביעית היא

אסורה.

וכבר נתבאר, שבכל שש השנים שבין שמיטה

לשמיטה מפרישים מהתבואה שני מעשרות.

מעשר ראשון ללוי, ומעשר נוסף. בשנה

ראשונה שניה רביעית וחמישית המעשר

הנוסף הוא מעשר שני, שמעלים לירושלים

אותו או את פדיונו, ואוכלים שם. ובשנה

שלישית וששית המעשר הנוסף הוא מעשר

עני, הניתן לעניים.

ומלבד מעשר עני הניתן לעני בשנה שלישית

ובשנה ששית, יש מתנות עניים הניתנות

לעניים בכל שש השנים, והן לקט שכחה

ופאה וכן פרט ועוללות בכרם.

וכשקידשו את הארץ קדושה ראשונה בימי

יהושע, קידשו את כל המקומות שכבשו

באותה שעה, ובכלל זה כל ארץ ישראל

שכבשו מעמי כנען, וגם את ארץ עמון ומואב

שכבשו מסיחון ומעוג.

וקדושה ראשונה קדשה לשעתה עד שגלו

בחורבן ראשון, וכשגלו, בטלה הקדושה

הראשונה, וכשעלו שוב בימי עזרא, קדשו

את הארץ פעם שניה.

ויש הרבה כרכים שהניחו בכיבוש שני שלא

לכבוש ולקדש ובכלל זה ארץ עמון ומואב,

ולפיכך ארץ עמון ומואב שלא נתקדשה

מותר לעבוד בה את האדמה בשביעית.

ואף שלא נתקדשו ארצות אלו, תקנו חכמים

שישראל שבארצות אלו יפרישו מתבואתם

תרומות ומעשרות ומתנות עניים, ובשנה

שביעית יפרישו מעשר עני.

והטעם לכך, משום פרנסת עניי ארץ

ישראל, שאין להם מה לאכול בשביעית, כי

בשנה זו אין בארץ ישראל שום מתנות עניים,

והולכים לעמון ומואב ליטול לקט שכחה

ופאה, וגם מעשר עני.

כתמים הבאים מן רקם

לדעת חכמים, כל כתמי דמים הנמצאים

בבגדים הבאים ממקום הנקרא רקם

טהורים הם. כי אותם הדרים ברקם נוכרים

הם, ודם נוכרית טהור מהתורה. ואף כשגזרו

חכמים על דם נוכרית שיהיה טמא, לא גזרו

אלא בעודו לח, אבל יבש לא, וכל שכן שלא

גזרו על הכתמים של נוכרים.

ולדעת רבי יהודה, כתמי דמים הנמצאים

בבגדים הבאים ממקום הנקרא רקם

טמאים הם. כי אותם הדרים שם גרים הם,

ודמם מטמא כדם ישראל. ואף על פי

שמתנהגים הם כנוכרים, אין זאת אלא מפני

שטועים הם. כלומר שחזרו והמירו דתם,

והרי הם כישראל מומר, וישראל מומר הוא

בכלל גזרת טומאת כתמים.

לקבל גרים מהעמים

יש עמים, שחששו חכמים שמעורבים בהם

ישראלים ממזרים, שנולדו מבנות ישראל

שבאו עליהם נוכרים, ולכן אין מקבלים מהם

גרים. ויש עמים שלא חששו בהם לכך,

ומקבלים מהם גרים. ובהמשך יתבארו

בעזה"י דיני עמים הנזכרים בסוגיתנו.

קרדויים הבאים להתגייר

לפי עדותו של רבי דוסא בן הרכינס, אחד

מהדברים שאמר חגי הנביא, שמקבלים

גרים מן הקרדויים.

ובדין זה לא נחלקו חכמים בסוגיתנו. שכן

קרדויים וקרתויים שני עמים שונים הם.

קרתויים הבאים להתגייר

רמי בר יחזקאל שנה ברייתא, בה מבואר,

שאין מקבלים גרים מן הקרתויים.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף טז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

וגם בדין זה לא נחלקו חכמים בסוגייתנו. שכן קרדויים וקרתויים שני עמים שונים.

תרמודיים הבאים להתגייר

לפי עדותו של רבי דוסא בן הרכינס, אחד מהדברים שאמר חגי הנביא, שמקבלים גרים מן התרמודים.

ויש אומרים, שכן למד רבי יוחנן ממשנה, שכן שנינו במסכת נדה, שכתמי דמים הנמצאים בבגדים הבאים מכל מקומות הנוכרים שאין ישראל דרים שם טהורים הם, ואין אנו חוששים שמא מזרע ישראל הם והדמים טמאים ככתמי דם של ישראל.

ותרמוד בכלל זה, ואמר רבי יוחנן שמכאן יש ללמוד שמקבלים גרים מתרמודיים ואין לחוש שהם ממזרים מזרע ישראל.

ויש אומרים, שרבי יוחנן והזקנים חולקים על כך, ואומרים, שאין מקבלים גרים מן התרמודים, כי ממזרים הם, שנולדו מביאת עבדים או נוכרים בבנות ישראל.

ודעתם, שעבד או נוכרי הבא על בת ישראל הולד ממזר, ואם כן אי אפשר לגיירם להתירם בקהל.

אחד מהם אומר, שהתרמודיים ממזרים משום עבדי שלמה, כלומר ממזרים אלו היו מביאת עבדי שלמה בבנות ישראל, שעבדי שלמה על ידי שהיו עשירים, נשאו בנות ישראל, והלכו ודרו שם, והם תרמודים.

ואחד מהם אומר, שהתרמודיים ממזרים משום בנות ירושלים, כלומר ממזרים אלו היו מביאת נוכרים בבנות ירושלים כשחרבה, שבשעה שנכנסו נוכרים להיכל, הכל פנו על כסף וזהב, והיו מהם שפנו על בנות ירושלים, שנאמר "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתִלְתַּת בְּעָרֵי יְהוּדָה" (איכה ה' י"א), ומהם היו תרמודים.

ונחלקו רב יוסף וחכמים כמה היו אותם שבאו על בנות ירושלים. יש מי שאומר שנים עשר אלף, ועוד ששת אלפים קשתים. ויש מי שאומר שנים עשר אלף, שמתוכם ששת אלפים קשתים.

"נַעַר הָיִיתִי גַם זָקְנָתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב" נאמר, "נַעַר הָיִיתִי גַם זָקְנָתִי וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֶם" (תהלים ל"ז כ"ה).

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, פסוק זה, שר [=מלאך] העולם אמרו.

שכן לא יתכן שאמרו הקדוש ברוך הוא, שאין זקנה לפניו. וכמו כן לא יתכן שאמרו דוד, שהרי לא זקן כל כך, שתהיה ראייה ממה שלא ראה עד זקנתו צדיק נעזב, שלא יהיה הדבר.

ועל כרחך, שר העולם אמרו, והוא הזקין הרבה כימי העולם.

"יָדוּ פָּרֵשׁ צָר עַל כָּל מַחְמַדְיָה"

נאמר במגילת איכה, "יָדוּ פָּרֵשׁ צָר עַל כָּל מַחְמַדְיָה כִּי רָאָתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁה אֲשֶׁר צוּיַתָּה לֹא יָבֹאוּ בִקְהָל לָד" (איכה א' י').

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, זה עמון ומואב, שבשעה שנכנסו עובדי כוכבים להיכל, הכל נפנו על כסף וזהב, והם נפנו על ספר תורה.

אמרו, זה שכתוב בו "לֹא יָבֹא עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי בִקְהָל ה'" גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" (דברים כ"ג ד') **ישרף באש**.

"צָוָה ה' לִיעֲקֹב סְבִיבּוֹ צָרִיו"

נאמר, "פָּרְשָׁה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צָוָה ה' לִיעֲקֹב סְבִיבּוֹ צָרִיו הֵיטָה יְרוּשָׁלַם לְנֶדָה בִּינֵיהֶם" (איכה א' י"ז). כלומר, כל מקום שגלו ישראל יהיו צריהם סובבים אותם.

ואמר רב, כגון הומניא לפום נהרא, שבמקום הנקרא פום נהרא היו ישראל, וסמוך לו, במקום הנקרא הומניא, היו יונים, והם מצירים לישראל.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף טז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

בני המקומות שגלו שם עשרת השבטים

א. דעת רב אסי.

ישראל שבא על הנוכרית, הוולד ישראל ממזר, ואם הלך הוולד הזה וקידש ישראלית, קידושיו קידושין.

ועשרת השבטים שגלו, נשאו נוכריות, ונמצא שילדו הנוכריות הללו ממזרים, ונתערבו הממזרים הללו בנוכרים.

ולפיכך, כל מקום שיש לחוש שהנוכרים שבו הם מזרע עשרת השבטים, אם קידש נוכרי שכזה בת ישראל, יש לחוש שהוא ממזר מזרע עשרת השבטים, וקידושיו קידושין.

ואמנם ברוב המקומות אין לחוש לכך, שכן כלל בידינו כל דפריש מרובא פריש, כלומר כל שאינו במקומו, נידון כמי שבא מהרוב, ורוב העולם אינם מזרע עשרת השבטים.

ומאחר שרוב המקומות אינן מקום עשרת השבטים אין לנו לחוש שבאו לשם מעשרת השבטים, כי אדרבה באו לשם מרוב העולם שאינם מעשרת השבטים.

אבל באותם מקומות שגלו עשרת השבטים לשם, יש לחוש לכל הנוכרים הנמצאים שם, שמא הם ממזרים מזרע עשרת השבטים, כי כלל בידינו, כל קבוע כמחצה, כלומר כל ספק במקומו, הרי הוא ספק שקול.

ואם כן, כל נוכרי שבמקום גלות עשרת השבטים, יש להסתפק בו, שמא מהם הוא, והרי הוא ישראל ממזר, ואם קידש ישראלית, יש לחוש שתפסו הקידושין.

והמקומות שגלו לשם עשרת השבטים מבוארים בכתוב, "וַיָּגֵל מִלְּךְ אֲשׁוּר אֶת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁנָּה וַיִּנְחֵם בַּחֲלָח וּבַחֲבוּר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מְדַי" (מלכים ב' י"ח י"א).

ואמר רבי אבא בר כהנא, חָלַח זה חלזון. חָבוּר זה חדייב. נְהַר גּוֹזָן זו גינזק. וְעָרֵי מְדַי זו חמדן וחברותיה, ויש אומרים זו ניהר וחברותיה, וחברותיה הם כרך מושכי חידקי ודומקיא.

דף יז

וכן אמר רבי יוחנן, שכל המקומות הללו, יושבים בהם ממזרים, על ידי שנטמעו עשרת השבטים בנוכריות, ובניהן הרי הן כישראלים, ונוהג בהן איסור ממזרות.

כל הדברים הללו למד רב יהודה מרב אסי. וכשהגיע רב יהודה ללמוד לפני שמואל ואמר לו את דברי רב אסי הללו, נחלק עליהם שמואל ואמר, שבני כל המקומות הללו נוכרים גמורים, ואין לחוש לקידושין שלהם כלל. ושני לשונות יש, מדוע לדעת שמואל נוכרים גמורים הם.

ב. דעת שמואל ללשון ראשון.

הסיבה לכך שנחלק שמואל על רב אסי ואמר שבני המקומות הללו הם נוכרים גמורים בלי ספק, כי לדעתו אין לחוש כלל שיש בהם ממזרים ישראלים מזרע עשרת השבטים.

כי לדעתו, ישראל שבא על הנוכרית וילדה וולד, הוולד נוכרי גמור ולא ישראל ממזר, ואם כן כל וולדות שילדו נוכריות מבני עשרת השבטים נוכרים גמורים הם.

ואף אין לחוש שנתערב בהם זרע בנות עשרת השבטים, שבא עליהן נוכרי, והוולד אף ישראל כשר כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך. כי קבלה בידינו, שבנות עשרת השבטים נבקע רחמן מלקלוט זרע, ונעשו עקרות [=איצטרויי אצטרו], ואם כן לא היה להן זרע כלל.

ג. דעת שמואל ללשון שני.

הסיבה לכך שנחלק שמואל על רב אסי, ואמר שבני המקומות הללו הם נוכרים גמורים בלי ספק, ואין לחוש כלל שיש בהם ממזרים ישראלים מזרע עשרת השבטים.

כי לדעתו, עשרת השבטים יצאו מכלל ישראל ונחשבו כנוכרים גמורים, שנאמר, "בֵּה' בָּגְדוּ כִּי בָּנִים זָרִים יִלְדוּ עִתָּה יֵאָכְלִם חֶדְשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם" (הושע ה' ז').